

نفسی مومر درین سنه به کف بنامه کوهانه فایه برچشمه منزه و فایه فایه برشاه دیوب
ارضی هادیم شایع بیت منکری نما جانب حفظه منان بنه درهم قیوب برقیه نامریطه
درعزله برسط ضیا بنامه تقیم ایش به ارضی جری نام شاعرده فایه بر سرسته سن
و شایعده هفتده هفتده هفتده هفتده هفتده هفتده هفتده هفتده هفتده هفتده
طاهری ترمیوه ایسی افی طاهری

استاد شری دوم با اونی مومر اولی خانه سلاطه سلاطه سلاطه سلاطه سلاطه سلاطه سلاطه
اولیو سلاطه سلاطه سلاطه سلاطه سلاطه سلاطه سلاطه سلاطه سلاطه سلاطه سلاطه
عقده لایوچ ایلکده با اونی مومر قوی برشاه نظر اولیو سلاطه سلاطه سلاطه سلاطه
حسود اولیو اولیو سلاطه سلاطه سلاطه سلاطه سلاطه سلاطه سلاطه سلاطه سلاطه
به بنده اولیو سلاطه سلاطه سلاطه سلاطه سلاطه سلاطه سلاطه سلاطه سلاطه
مقاله ایلمشیر

بیتا بجزوه استاده کور ایلکده ترهزه سلاطه سلاطه سلاطه سلاطه سلاطه سلاطه سلاطه
دوب سامیویم سلاطه سلاطه سلاطه سلاطه سلاطه سلاطه سلاطه سلاطه سلاطه
ایلمش به شایع حوضه ایلکده سلاطه سلاطه سلاطه سلاطه سلاطه سلاطه سلاطه
اولیو اولیو سلاطه سلاطه سلاطه سلاطه سلاطه سلاطه سلاطه سلاطه سلاطه
قره حوضه سلاطه سلاطه سلاطه سلاطه سلاطه سلاطه سلاطه سلاطه سلاطه
سامیویم سلاطه سلاطه سلاطه سلاطه سلاطه سلاطه سلاطه سلاطه سلاطه

Süleyman Fâik Efendi'nin *Mecmûa's*ından bir sayfa (İÜ Ktp., TY, nr. 9577, vr. 83)

ledilmiştir (*Türk Şairleri*, III, 1409-1412). Eserin bilinen ve muhtevaları kısmen farklı iki nüshası İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi'ndedir (TY, nr. 3472, 9577). 2. *Zeylü'z-Zeyl alâ Devhatü'l-meşâyih*. Müstakimzâde'nin şeyhülislâmların hayatına dair *Devhatü'l-meşâyih*'ine Ayıntâbî Mehmed Münîb'in yaptığı zeyillere bir zeyildir. 1249'da (1833-34) yazılan eserde, 1222-1248 (1807-1833) yılları arasında şeyhülislâmlık yapan Atâullah Mehmed Efendi'den Kadızâde Mehmed Tâhir Efendi'ye kadar on bir şeyhülislâmın hal tercümesi yer almaktadır. Kitabın Türkiye'de ve Türkiye dışında birçok nüshası bulunmaktadır (İÜ Ktp., TY, nr. 3421; Süleymaniye Ktp., Bağdatlı Vehbi Efendi, nr. 1148; Millet Ktp., Ali Emîrî Efendi, Şer'iyye, nr. 1084, 1085; Millî Ktp., nr. A 3681/3; Dârü'l-kütübî'l-Misriyye, TY, nr. 156). Barbara Kellner-Heinkele, Süleyman Fâik'in zeyli de dahil olmak üzere diğer zeyillerle birlikte *Devhatü'l-meşâyih*'in tıpkı basımını -nüsha farklılıklarına işaret ederek- gerçekleştirmiştir (*Devhatü'l-meşâyih*, I-II, Stuttgart 2005). 3. *Zeyl alâ Sefîneti'r-rüesâ*. Ahmed Resmî'nin reisülküttâbların hal tercümelerine dair *Sefînetü'r-rüesâ* (*Halîkâtü'r-rüesâ*) adlı eserine yapılan bu zeyil de Süleyman Fâik Efendi önce 1167-1219 (1754-1804) yılları arasında görev yapan

ları eklemiş, daha sonra da *Zeylü'z-Zeyl* adıyla bu tarihten sonra görev yapanları esere dahil etmiştir. Birçok yazma nüshası mevcut olan (Beyazıt Devlet Ktp., Veliyyüddin Efendi, nr. 145/6, 3442; Süleymaniye Ktp., Hâlet Efendi, nr. 609; Dârü'l-kütübî'l-Misriyye, TY, nr. 176) bu iki zeyil, Ahmed Resmî'nin eseriyle birlikte taş basımı olarak neşredilmiş (İstanbul 1269, s. 88-195), daha sonra Mücteba İlgürel'in Ahmed Resmî'yle ilgili girişi ve Recep Ahîskâlî'nin hazırladığı indeksle birlikte tıpkı basımı yapılmıştır (İstanbul 1992).

BİBLİYOGRAFYA :

Süleyman Fâik Efendi, *Mecmûa*, İÜ Ktp., TY, nr. 9577, s. 7, 204-206; Müstakimzâde, *Tuhfe*, s. 20-25; a.mlf., *Devhatü'l-meşâyih* (nşr. B. Kellner-Heinkele), Stuttgart 2005, neşreden giriş, I, 65-81; *Sicill-i Osmânî*, III, 98; *Osmânî Müellifleri*, III, 70-71; Fatîh, *Tezkire*, s. 316; İbnülemin, *Son Asır Türk Şairleri* (İstanbul 1930) (haz. Müjgan Cunbur), Ankara 1999, I, 533-539; Sadettin Nüzhet Ergun, *Türk Şairleri*, İstanbul 1945, III, 1409-1414; Ağâh Sırrı Levend, *Türk Edebiyatı Tarihi*, Ankara 1973, s. 174; Mehmet Nâil Tuman, *Tuhfe-i Nâilî* (haz. Cemâl Kurnaz - Mustafa Tatçı), Ankara 2001, II, 3133; *Kâmûsü'l-â'lâm*, V, 3340; "Süleyman Fâik", *TA*, XXX, 92-93; "Fâik Süleyman", *TDEA*, III, 147-148; Mehmet İpşirli, "Devhatü'l-meşâyih", *DİA*, IX, 229; Bekir Kütükoğlu, "Halîkatü'r-rüesâ", a.e., XV, 304-305.

SELAMİ ŞİMŞEK

SÜLEYMAN FÂZİL EFENDİ

(ö. 1134/1722)

Ayasofya kürsü şeyhi, vâiz ve muhaddis.

İstanbul'un Hocapaşa semti Demirkapı mahallesinde dünyaya geldi. Doğum tarihini Şeyhî Mehmed Rebîülevvel 1060 (Mart 1650), Fındıklılı İsmet Efendi 1063 (1653) diye kaydeder. Babası Ahmed Efendi, dedesi Mustafa b. Mehmed Fakih Efendi'dir. Kaynaklarda Şeyh-i Ayasofya, Fâzil er-Rûmî ve Fâzil Süleyman olarak da geçmektedir. Nişancı Mehmed Paşa Camii imamı Şeyhülkurrâ Mehmed Efendi'den kırâat-i seb'a ve aşere, Gürcüzâde Mustafa ve Arabzâde Abdülvehhâb'dan Arap dili ve edebiyatı okudu. 1080 (1669) yılında Köprülüzâde Fâzil Mustafa Paşa ve Amcazâde Hüseyin Paşa ile birlikte hac ibadetini eda etmek tahsil için Arap yarımadası ve yöresini dolaştı. Bu sırada uğradığı Şam, Kudüs, Remle, Kahire ve Haremeyn'de Muhammed el-Belbânî, Nüred-din eş-Şerâmellisî, Hasan el-Acîmî, İbrâhim el-Kürdî, Muhammed b. Süleyman el-Mağribî, Abdullah b. Sâlim el-Basrî, Hayreddin er-Remî, Abdülkâdir el-Makdisî gi-

bi âlimlerden ders okuyup icâzet aldı. İstanbul'a döndüğünde Şeyhülislâm Minkârîzâde Yahyâ Efendi'nin derslerine devam etti. Şeyhülislâma mülâzemetle IV. Mehmed'in Lehistan seferine katılarak (1085/1674) huzur derslerinde bulundu. Sefer dönüşü Edirne'de Mehmed Vanî Efendi'den hesap, hendese, hey'et ve riyâziyyât okudu. Safer 1091'de (Mart 1680) Eyüp-Sütlüce'deki Mahmud Ağa Medresesi'ne müderris tayin edildi. Şevval 1092'de (Ekim-Kasım 1681) Hoca Paşa Camii vâizliğine, Şâban 1101'de (Mayıs 1690) Eyüp Sultan Camii camii vâizliğine, aynı yılın zilhiccesinde (eylül) Sultan Selim, Cemâziyelâhir 1103'te (Mart 1692) Fâtih, Receb 1105'te (Mart 1694) Beyazıt ve Cemâziyelevvel 1106'da (Aralık 1694 - Ocak 1695) Süleymaniye camileri vâizliğine getirildi. 1112'de (1700-1701) Amcazâde Hüseyin Paşa'nın yaptırdığı dârülhadiste müderris olarak görev yaptı. Cemâziyelevvel 1120'de (Temmuz-Ağustos 1708) Ayasofya kürsü şeyhliğine, Rebîülevvel 1122'de (Mayıs 1710) Okmeydanı Musallâsı vâizliğine, Rebîülevvel 1130'da (Şubat 1718) Sarây-ı Hümâyun hocalığına getirildi. Bu sırada kıraatle ilgili bir konuda söyledikleri kurrâ ve hâfızlar arasında büyük bir tartışmaya yol açınca Sarıyer'de ikamete gönderildi, aynı yılın zil-kadesinde affedilerek İstanbul'daki evine döndü. Daha sonra derslerine ve vazalarına devam etti. 24 Rebîülâhir 1134 (11 Şubat 1722) tarihinde vefat etti. Kabri Okmeydanı İnciler Tekkesi haziresindedir. Talebeleri arasında müderris, mahreç molası, Edirne mollası sıfatıyla görev yapan oğlu Yahyâ Siddîk, *Hediyyetü'l-ihvân* adlı eseriyle tanınan Mehmed Nazmi Efendi, Emrullah b. Nasûh Efendi, Sânkulbahr Hüseyinefendizâde Mehmed Emin, Tefsîrîzâde Mehmed Atâullah, Yûsufzâde Abdullâh Efendi ve Şeyhülislâm Pirzâde Mehmed Sâhib Efendi sayılabilir. Süleyman Fâzil Efendi zamanının önde gelen âlimlerinden olup aynı zamanda fazilet ehli bir mutasavvıftır. Buhârî'nin *el-Câmi'u's-şâhîh*'ini ve Kâdî Beyzâvî'nin *Envârü't-tenzîl ve esrârü't-te'vil*'ini ikişer defa, Ferrâ el-Begavî'nin *Meşâbihü's-sünne'sini*, Radıyyüddin es-Sâgânî'nin *Meşâriku'l-envâri'ne-nebevîyye'sini* ve Kâdî İyâz'ın *eş-Şifâ'* adlı eserini defalarca okutmuştur.

Eserleri. 1. *Buğyetü'l-müslim ve gunyetü'l-muğnim fi zabti'l-elfâzi'l-garîbeti'l-vâride fi Şahîhi Müslim* (Süleymaniye Ktp., Ayasofya, nr. 548; Dârü'l-kütübî'l-Misriyye, nr. 1916^b, Hadis 303). 2. *Fevâ'idü's-şalâvâtî's-şerîfe* (Süleymani-

ye Ktp., Amcazâde Hüseyin Paşa, nr. 1696, vr. 29-32). **3. Risâle fî beyânî'l-kebâ'ir** (Süleymaniye Ktp., Esad Efendi, nr. 3566, vr. 51-59, Amcazâde Hüseyin Paşa, nr. 456/2, vr. 23-28, Lâleli, nr. 2326/2; Köprülü Ktp., Ahmed Paşa, nr. 152/3, vr. 79-88; Beyazıt Devlet Ktp., Veliyyüddin Efendi, Mecmua, nr. 3200/5; Kayseri Râşid Efendi Ktp., nr. 350/6, vr. 92-100). **4. el-Fevâ'idü's-seniyye fî şerhi'l-'Aşkâ'idü'l-'Adudiyye** (Süleymaniye Ktp., Amcazâde Hüseyin Paşa, nr. 456/4, vr. 33-52, Esad Efendi, Mecmua, nr. 3534/7, vr. 56-83; Köprülü Ktp., Ahmed Paşa, nr. 152; TSMK, III. Ahmed, nr. 1523/4, vr. 40-65; Beyazıt Devlet Ktp., Veliyyüddin Efendi, Mecmua, nr. 3200/6; Kütahya Vahîd Paşa Ktp., nr. 667; Kayseri Râşid Efendi Ktp., nr. 350/1, vr. 1^b-31^a). **5. Şerhu'l-Âdâbi'l-Adudiyye. Adudüddin el-İcî'nin Âdâbü'l-bahş diye de bilinen risâlesinin şerhidir** (TSMK, III. Ahmed, nr. 1523/5, vr. 65-72; Süleymaniye Ktp., Esad Efendi, Mecmua, nr. 3534/6, vr. 46-55, Amcazâde Hüseyin Paşa, nr. 456, vr. 55-61; Kayseri Râşid Efendi Ktp., nr. 350/7, vr. 101-110). **6. Şerhu (Hâşiyetü) Tehzîbi'l-(man-tık) ve'l-kelâm. Sa'deddin et-Teftâzânî'nin Tehzîbü'l-man-tık ve'l-kelâm adlı eserinin şerhi olup 1087 (1676) yılında tamamlanmıştır** (Süleymaniye Ktp., Amcazâde Hüseyin Paşa, nr. 1676, Ayasofya, nr. 2230, Çelebi Abdullah Efendi, nr. 200; Beyazıt Devlet Ktp., Veliyyüddin Efendi, nr. 3200; Kütahya Vahîd Paşa Ktp., nr. 265). **7. Risâle fî beyânî (şerhi) kelîmeteyi's-şehâde** (Süleymaniye Ktp., Esad Efendi, nr. 1192, vr. 55-63; nr. 3712, vr. 54-60; nr. 3534, vr. 30-46; nr. 3566, vr. 1-16; Köprülü Ktp., Ahmed Paşa, nr. 152/6, vr. 95-113; TSMK, Revan Köşkü, nr. 332/4, vr. 31-51). **8. Risâle fî beyânî mevâzî'i's-salât 'ale'n-nebiyyi 'aleyhi's-selâm. İbnü'l-Cezerî'nin el-Hişnü'l-ğaşîn min kelâmi seyyidi'l-mürselîn adlı eserinin muhtasarıdır. Eserde Hz. Peygamber'e salâtü selâm getirilmesi gereken kırk yer ve ona salâtü selâm getirmenin kırk faydası sayılmaktadır** (Süleymaniye Ktp., Esad Efendi, nr. 3534/4, vr. 26-30; Köprülü Ktp., Ahmed Paşa, nr. 152/5, vr. 89-93; TSMK, Revan Köşkü, nr. 332/3, vr. 26-31; Beyazıt Devlet Ktp., Veliyyüddin Efendi, nr. 3200/4, vr. 133^b-135^a; Kayseri Râşid Efendi Ktp., nr. 350/5, vr. 87^b-91^a). Müellifin *Müntehab min Kitâbi Miftâhi'l-Hişni'l-ğaşîn min kelâmi seyyidi'l-mürselîn* adlı bir çalışması daha vardır (TSMK, III. Ahmed, nr. 1523, vr. 36-40). **9. Risâle fî't-ahkvâ** (Süleymaniye Ktp., Esad Efendi, Mecmua, nr. 3534/9; Nuruosmaniye Ktp., nr. 1142). **10. Risâle fî beyânî**

ni'l-hâşıl bi'l-maşdar. Arap diline ve dil felsefesine dair bir risâledir (Süleymaniye Ktp., Esad Efendi, Mecmua, nr. 3534/10, vr. 53-59). **11. Risâle fî mes'eleti'd-delîl** (Köprülü Ktp., Ahmed Paşa, nr. 152/7, vr. 120-131). **12. Şerhu Erba'îne'n-Neveviyye** (Beyazıt Devlet Ktp., Veliyyüddin Efendi, Mecmua, nr. 3200/3). **13. Miftâhu'l-felâh. Birgivi'nin et-Ṭarîkatü'l-Muhammediyye adlı eserinden yapılan seçmeleri ihtiva etmektedir** (İÜ Ktp., AY, nr. 5828, müellif hattı; Süleymaniye Ktp., Amcazâde Hüseyin Paşa, nr. 456/1, vr. 1^b-22^b; Köprülü Ktp., Ahmed Paşa, nr. 152/2, vr. 39-76; Mevlânâ Müzesi Ktp., nr. 1452/2, vr. 2-34; Hacı Selim Ağa Ktp., Kemankeş Emîr Hoca, nr. 252; Nuruosmaniye Ktp., nr. 2612; Âtîf Efendi Ktp., nr. 1508). **14. Müntehab min Kitâbi'z-Zevâcîr 'an iktirâfi'l-kebâ'ir. İbn Hacer el-Heytemî'nin eserinden yaptığı seçmelerden ibarettir** (Süleymaniye Ktp., Amcazâde Hüseyin Paşa, nr. 1523/2, vr. 23-28).

BİBLİYOGRAFYA :

Şeyhî, *Vekâyi'u'l-fuzalâ*, II, 187, 203, 386, 401, 678-680; Sâlim, *Tezkiretü's-Şu'arâ* (haz. Adnan İnce), Ankara 2005, s. 668; Şem'dânîzâde, *Mürri't-tevârih* (Aktepe), I, 147; İsmet, *Tekmiletü's-Şekâik*, s. 260-265; *Sicill-i Osmânî*, III, 74; IV, 640; *Osmanlı Müellifleri*, I, 325; *Hediyetü'l-'ârîfti*, I, 403; *Kehhâle, Mu'cemü'l-mü'elliifti*, IV, 272; Metin Yurdagör, *Bibliyografik Bir Kelâm Tarihi Denemesi*, İstanbul 1989, s. 68, 113-114; Abdullah Muhammed el-Habeşi, *Câmi'ü's-şürûh ve'l-havâşi*, Ebûzâbi 1425/2004, III, 1691; *Mu'cemü'l-mahtûâtü'l-mevcûde fî mektebâti İstânbûl ve Ânâtu'lî* (haz. Ali Rıza Karabulut), [baskı yeri ve tarihi yok], I, 580-581.

İBRAHİM HATİBOĞLU

SÜLEYMAN FEHİM

(سليمان فهميم)

(ö. 1847)

Divan şairi.

1203'te (1788-89) İstanbul'da doğdu. Hayatı hakkında fazla bilgi bulunmayan şaire, kendisini XVII. yüzyıl divan şairi Fehîm-i Kadîm'den ayırmak için Fehîm-i Cedîd, Süleyman Fehîm-i Sâni ve Hoca da deniliyordu. Sanat, edebiyat ve siyaset çevrelerine devam ederek kendini yetiştirdiği, özellikle Farsça bildiği ve şiir bilgisinin ileri düzeyde olduğu bilinmektedir. *Kethüdâzâde Menâkıbı'nı* yazan Mehmed Emin Efendi'ye göre uzun süre Londra'da elçilik yapan, *Tefsîr-i Mevâkıb* müellifi İsmâil Ferruh Efendi'nin hizmetkârı olarak onun evinde büyüdü ve bu ilim ortamında yetişti. Memuriyet hayatı Divan Kalemî'nde baş-

layan şair, II. Mahmud ve Abdülmecid devirlerinde Dîvân-ı Hümâyün Mühimme Kalemî'nde ve Darphâne-i Âmire'de çalıştı. Daha sonra Rumeli'ye giderek uzun süre voyvodalık ve mütesellimlikte bulundu. İstanbul'a dönünce Beşiktaş Cem'iyyet-i İlmîyyesi'ne devam etti; burada Farsça dersleri verdi ve Farsça divanlar okuttu (*Osmanlı Müellifleri*, II, 372). Öğrencileri arasında mahlasını kendisinin verdiği Ahmed Cevdet Paşa ve tezkire yazarı Fatîh Efendi bulunmaktadır. Hakkında bilgi veren kaynaklar, o dönemde İstanbul'un büyük şairlerinden Mustafa Saffet Efendi'nin Farsça öğrenmek için cemiyete başvurduğu sırada İsmâil Ferruh Efendi'nin kendisine Süleyman Fehîm'i tavsiye etmesini onun Farsça bilgisinin derinliğine delil olarak gösterir (Cevdet, XII, 184).

Felsefî sohbetlere devam etmesi, aynı zamanda voyvodalık görevi dolayısıyla memleketin birçok yanını gezerek tecrübe edinmesi ve hâmisî Ferruh Efendi'nin Avrupa hakkındaki görüşlerinden faydalanması, Süleyman Fehîm'i dilde ve şiirde olduğu kadar Avrupa siyaseti hakkında da birikim sahibi yaptı (Karaçavuş, s. 95). Emekli olduktan sonra Karagömrük'teki konağına çekilen Süleyman Fehîm Efendi'nin devrinin şair ve edipleriyle sohbetleri yanında Nüzhet Efendi ve Ahmed Cevdet gibi öğrencileriyle kültür, şiir ve siyaset dair sohbetler yaptığı bilinmektedir (a.g.e., s. 97). Ömrünün sonuna kadar sakin bir hayat süren şair, 15 Rebülevvel 1263'te (3 Mart 1847) konağında vefat etti. Mezarının nerede olduğu belli değildir. Süleyman Fehîm'i asil meşhur eden eseri *Sefînetü's-şuarâ*-sıdır. Hakîmane şiirleri, muhtemelen çokça okuyup etkilendiği Sâib-i Tebrîzî ve Şevket gibi Fars şairlerinin şiirlerini andırmaktadır.

Eserleri. 1. *Divan* (İstanbul 1259, 1262). Şairin hayatta iken tertip ettiği kırk dokuz sayfalık bu küçük eser öğrencisi Nüzhet Efendi'nin kitabı neşre hazırlamasına dair kısa bir dîbâceyle başlar. Buna göre Nüzhet Efendi, sohbet meclislerinde hocasından duyduğu şiirleri kaydetmek suretiyle onun ölümünden sonra eseri yeniden düzenlemiştir. Divanda çeşitli konularda manzumeler, on beş tarih manzumesi, kıtalar, matla', tazmin, altmış üç gazel ve bazı beyitler yer almaktadır. 2. *Sefînetü's-şuarâ*. Tercüme-telif bir eser olan kitap 1233'te (1818) yazılmıştır. Süleyman Fehîm'in arkadaşı hattat Yesârîzâde Mustafa İzzet Efendi'nin öncülüğünde Hâlet Efendi'ye ithaf edilerek basılmıştır (1259).